

**DERAIERI TRADUCTOLOGICE IN DIDACTICA LIMBII
ITALIENE /
DÉRAILLEMENTS TRADUCTOLOGIQUES DANS LA
DIDACTIQUE DE LA LANGUE ITALIENNE**

Ciprian POPA¹

Rezumat: De cele mai multe ori, la baza deraierilor lingvistice din cadrul procesului de traducere poate fi menționată influența limbii materne, în special când limba sursă și limba țintă fac parte din aceeași familie lingvistică. Este cazul limbii române și limbii italiene a căror influență reciprocă se poate manifesta la nivel lexical, morfologic și sintactic. Tendința generală a studenților care fac traduceri din și în limba sursă este de a transfera nu doar construcțiile lexicale, ci și gramaticale în și din limba țintă fără a realiza echivalarea unei unități frazeologice, a unei expresii idiomatice sau chiar a unui construcții gramaticale.

Cuvinte-cheie: traducere, influență, echivalare, limbi romanice, deraiere lingvistică.

Résumé : Dans la plupart des cas, aux fondements des déraillements linguistiques dans le processus de traduction peut être influencé par la langue maternelle, plus particulièrement alors que la langue source et cible font partie de la même famille linguistique. C'est le cas de la langue roumaine et de la langue italienne dont l'influence réciproque peut se manifester au niveau lexical, morphologique et syntaxique. La tendance générale des étudiants qui font des traductions de et vers la langue source est de transférer non seulement les constructions lexicales, mais également celles grammaticales dans et de la langue cible sans faire appel à l'équivalence phraséologique, à l'équivalence d'une expression idiomatique ou même d'une construction grammaticale.

Mots-clés : traduction, influence, équivalence, langues romanes, déraillement linguistique.

Alterările sau deraierile lingvistice în cadrul procesului de traducere pot avea la bază influența limbii materne atunci când limba sursă și limba țintă fac parte din aceeași familie lingvistică. În cazul traducerilor din română în italiană și viceversa, echivalarea mesajului se poate sprijini pe paralelismul dintre cele două limbi. Însă, vorbind despre două limbi care au o structură lingvistică asemănătoare, apare dificultatea de a face o distincție netă între ele, fiind vorba, pe deoparte de calcul lingvistic și pe de altă parte de paralelism sau echivalare lingvistică.

¹ Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, cipi4@yahoo.com

Un fenomen important în cadrul procesului de traducere este analogia. Aceasta poate fi interpretată ca o manifestare a nevoii pentru înțelegerea logică în procesul traducerii. În învățarea unei limbi străine prin intermediul traducerii există tendința de a trece noua limbă prin filtrul propriilor reguli lingvistice ale limbii materne (în special la nivel sintactic și lexicologic) sau de a încerca adaptarea formele lingvistice noi străine cu cele deja cunoscute din propria limbă (în special la nivel morfologic).

Principiul analogiei este deseori aplicat de către studenți datorită necesității gășirii unei logici. Deseori se caută echivalarea unei scheme lingvistice din limba maternă cu una similară din limba străină. În această categorie intră și sintagma lingvistică numită *falsi amici* în italiană sau *false friends* în engleză, când vorbim despre termeni care au aproximativ aceeași formă fonetică și/sau ortografică în două limbi diverse, însă sensuri total diferite. Acești termeni pot avea aceeași etimologie, însă o evoluție semantică diferită sau similitudinea formei din cadrul celor două limbi poate fi o pură coincidență. Am putea vorbi de o capcană lingvistică.

Analiza noastră are la bază prezentarea acelor deraieri traductologice identificate în cadrul procesului de traducere a unor texte aparținând unor stiluri funcționale diferite din limba română în limba italiană și viceversa, realizate de către studenți la cursul opțional de traduceri. Investigația noastră va trata aceste inadvertențe traductologice la nivel morfologic, sintactic și lexicologic.

Din punct de vedere morfologic, din cauza paralelismului dintre cele două limbi, română și italiană, apar diferite situații de alterări lingvistice corespunzătoare diferitelor părți de vorbire.

În cazul articolului definit, poziția diferită din italiană, adică proclitic față de enclitic în română (în cele mai multe cazuri), duce la situația în care articolul este pur și simplu omis în procesul traducerii din italiană în română, fiind văzut ca un fapt nefiresc ca substantivul să fie precedat de un element gramatical: *lumea străzilor* „(il) mondo delle strade”; și *realitatea întâlnită* „e (la) realtà incontrata”. Omiterea articolului are loc și în cazul în care acesta face parte din cadrul prepozițiilor articulate: *de la înființarea orașului*, „da (dalla) fondazione di (della) città”; *interesul angajatului* „(l') interesse (dell') impiegato”; *în America îndepărtată* „in (nell') America lontana”; *a existenței sale* „di (della) sua esistenza”. Această alterare lingvistică nu are loc în cazul traducerii din italiană în română, când articolul definit este prezent: *l'uomo fu reintegrat* „bărbatul a fost reintegrat”.

Există situații în care lipsa simțului lingvistic al studentului, mai exact a capacității de identificare a structurilor morfologice specifice limbii materne, poate crea deraieri traductologice: *o Americă a celor mai perfecționate tehnologii* „un'America di quelle (delle più) perfezionate tecnologie”; *În cele mai aglomerate metropole* „In quelle (nelle) più affollate metropoli”. În aceste exemple, articolele demonstrative *celor/cele* sunt confundate cu adjectivele demonstrative *acelor/acele*

(it. *quella*), fără a se apela la paralelismul dintre cele două limbi care, în acest caz, ar fi funcționat, întrucât gradul superlativ relativ al adjectivului se formează atât în română, cât și în italiană din articolul definit și adverbul *mai* („più”) alături de forma adjectivală.

Omonimia articolului posesiv genitival din română cu prepoziția simplă din italiană stă la baza acestor erori de traducere: [...] *o Americă a interesului egoist, a unei continue mișcări* „[...] un’America *all’ (dell’)* interesse egoista, *a (di)* un continuo movimento”; *un sentiment al eficacității* „un sentimento *all’ (dell’)* efficacia”.

În cazul substantivului, apare deseori eroarea de a prelua genul acestuia din română în traducerea în limba italiană: *imaginea unei țări* „l’immagine di *una (un)* Paese”; *confruntând valoarea bunurilor* „confrontando *la (il)* valore dei beni [...]”; *e dificil să stabilești o valoare* „è difficile stabilire *una (un)* valore [...]”.

În ceea ce privește formarea pluralului în cazul substantivelor împrumutate din engleză în italiană, paralelismul cu limba română anulează formarea corectă a pluralului corect. Potrivit regulilor gramaticale ale limbii italiene, aceste substantive nu au formă de plural: [...] *ca-n filme* „[...] come nei *filmi (film)*!”.

În cazul adjectivului, chiar dacă acesta poate urma după substantiv în italiană, poziția normală a acestuia este înaintea substantivului, față de limba română unde de obicei adjectivul urmează după substantiv. Astfel, influența limbii italiene are ca rezultat schimbarea topicii adjectivului în traducerea din italiană în română: *un’importante ricerca* „o importantă cercetare”/ „o cercetare importantă”.

Anumite adjective care au grad de comparație în italiană și nu au în limba română sunt traduse eronat: *la più celebre* „cea mai celebră”, traducerea corectă fiind „cea mai cunoscută”.

În ceea ce privește traducerea pronumelui relativ din română în italiană, studenții au tendința de a nu articula prepoziția în italiană sub influența construcției prepoziționale din limba română: *o lume de amintiri în care* [...] „un mondo di ricordi *in (nel)* quale [...]”; *pentru felul în care* [...] „per il modo *in (nel)* quale [...]”. De asemenea, apare eroarea de a traduce în italiană pronumele relativ având forma variabilă prepozițională (*su quale*) cu forma invariabilă (*che*), din cauza faptului că în limba română cazul acuzativ are prepoziție, în timp ce în italiană nu: *Există o Americă pe care Europa* [...] „C’è un’America *su quale (che)* l’Europa [...]”.

În cazul verbului, din cauza paralelismului cu construcția verbală din limba română, studenții folosesc auxiliarul *avere* „a avea” pentru traducerea timpurilor compuse a verbelor reflexive, modale sau impersonale: *M-am îndrăgostit de New-York!* „Mi *ho (sono)* innamorato di New-York!; *Totul mi s-a părut răsturnat.* „Tutto mi *ha (è)* sembrato capovolto”. În aceste construcții verbale se folosește doar auxiliarul *essere* „a fi”.

Echivalarea formelor verbale în cadrul procesului de traducere este foarte importantă: Fraza *Il provvedimento disciplinare non era stato aperto in tempo* a fost tradusă „Măsura disciplinară nu a fost deschisă în timp” în loc de „Măsura disciplinară nu fusese luată la timp”. După cum se poate observa, în afară de echivalarea verbului din cadrul expresiei, mai exact măsura disciplinară *se ia* nu *se deschide*, nici timpul verbal din italiană nu a fost tradus corect: mai mult ca perfectul *era stato* („fusesse”) a fost tradus cu perfectul compus „a fost”. De asemenea, în limba română sintagma *în timp* are o altă semnificație față de sintagma *la timp*, studenții preluând în cadrul traducerii aceeași prepoziție din limba italiană și nerealizând echivalarea.

Tot la nivelul construcțiilor verbale s-au evidențiat erori gramaticale referitoare la traducerea din română în italiană cu gerunziu în loc de infinitiv, după verbele de percepție: *L-am văzut purtând* [...] „L’ho visto *indossando* (**indossare**) [...]”. Dacă ne referim la diatezele verbale, s-a tradus *ad litteram* din italiană în română auxiliarul *venire* „a veni” care se folosește alături de *essere* „a fi” pentru formarea diatezei pasive: *Nel sud America viene promossa una campagna* [...] „În America de sud *vine* (**este**) promovată o campanie [...]”;

În cadrul traducerii formelor verbale ale pronumelui de politețe din română în italiană, studenții au tendința de a folosi forma verbală a pers. a II-a pl. în loc de cea a pers. a III-a sg. sub influența limbii române: *Cum îl definiți pe american, domnule?* „Come *definite* (**definisce**) l’americano, signore?”; *Doriți să emigrați, domnule?* „*Desiderate* (**Desidera**) emigrare, signore?”

Este comună și traducerea negației verbale din limba română atunci când aceasta este precedată de pronume sau de adverbe negative, în limba italiană aceasta fiind omisă: *Nici nu atingi bine pământul* [...] „Neanche (**non**) tocchi bene la terra [...]”; *Nimic rău nu se poate spune* [...] „Niente di male (**non**) si può dire [...]”.

În ceea ce privește adverbele, studenții fac de multe ori confuzia între forma adverbială și cea adjectivală, având în vedere faptul că în română majoritatea adverbilor are aceeași rădăcină cu cea a adjectivelor, neexistând un sufix specific adverbial ca în italiană (*–mente*): *Cât de ușor am avut impresia* [...] „Quanto *facile* (**facilmente**) ho avuto l’impressione [...]”; *topind crud orice speranță* „sciogliendo *crudele* (**crudemente**) ogni speranza”; *larg împărțășit* „**largamente**” *condiviso*”

Din punctul de vedere al sintaxei, apar deraieri traductologice din cauza faptului că în limba română nu există o concordanță a timpurilor bine definită ca în limba italiană. Folosirea modului conjunctiv poate fi diferită în cele două limbi, de aceea traducerea eronată apare în cazul textelor traduse din română în italiană din cauza analogiei: *Cred că în nicio altă împrejurare nu am fost surprins* [...] „Credo che in nessun’altra circostanza non *sono* (**sia**) stato sorpreso [...]”. În această situație, verbul *credere* „a crede” cere conjunctivul în limba italiană, întrucât exprimă o presupunere sau incertitudine, concordanță verbală neexistentă în limba română.

În cazul propoziției condiționale, studenții au tendința de a respecta construcția din limba română în cadrul căreia se folosește condiționalul atât în propoziția secundară, cât și în cea principală, în limba italiană conjuncția *se* „dacă”, fiind mereu urmată de conjunctiv: *Dacă te-ar fi întrebat, ar fi trebuit să te gândești un pic.* „Se ti *avrebbe* (**avesse**) chiesto, avresti dovuto pensarci un po’”

În cadrul traducerii din română în italiană, studenții folosesc simultan două componente directe în aceeași propoziție, potrivit analogiei cu limba română, ceea ce este incorect în limba italiană literară (it. *dislocazione a sinistra*): *imaginea unei țări pe care am construit-o în minte* „l’immagine di un Paese che l’ho (**ho**) costruito in mente”; *este cântecul pe care l-am auzit* „è la canzone che l’ho (**ho**) sentito”.

În ceea ce privește complementul de agent, acesta este mereu urmat în limba italiană de prepoziția *da*. Însă, din cauza influenței limbii române, studenții au tendința de a folosi prepoziția *di*, văzând-o ca pe o echivalență a prepoziției *de* din română: *o Americă condusă de lege* „un’America governata *della* (**dalla**) legge”; *dominată de marile ambiții* „dominata *di* (**da**) grandi ambizioni”.

Din punct de vedere lexical, cea mai mare problemă în cadrul procesului de traducere din italiană în română pe care o întâmpină studenții sunt termenii numiți *falsi amici*: *L’impiegato è stato licenziato* tradus „Impiegatul (**Angajatul**) a fost licențiat (**concediat**)”; *Roberto è un dipendente pubblico* tradus „Roberto este un **dependent** (**angajat**) public”; *non serviva nascondere il giornale tra le pratiche* tradus „nu era necesar ascunderea ziarului printre **practici** (**documente**)”; *si fratturò il polso* tradus „și-a fracturat **pulsul** (**încheietura mâinii**)”.

O altă problemă ar fi traducerea *ad litteram* din limba română în italiană a unor sintagme, fără a realiza echivalarea acestora: *portretul-robot* tradus „il ritratto-robot” în loc de „l’identikit”; *în strada mare* tradus „in strada grande” în loc de „in piena strada”; *la fața locului* tradus „davanti al luogo” în loc de „sul posto”.

În cazul traducerii din limba italiană în română, avem următoarele exemple de erori traductologice: *abuso d’ufficio* tradus „abuz de birou” în loc de „abuz de putere/în serviciu”; *fatti di cronaca* tradus „fapte de cronică” în loc de „știri de ultimă oră”; *peccato originario* tradus „peccato originario” în loc de „peccato originale”; *cu lux de amănunte* tradus „con lusso di dettagli” în loc de „nei minimi particolari”.

Și expresiile idiomatice tind să fie traduse *ad litteram*, neexistând o echivalare a acestora. Fraza *Molti vin in America per trovare cani con ciambelle in coda* a fost tradusă „Molti vengono in America per trovare cani con ciambelle in coda”. Traducerea expresiei idiomatice în italiană calchiind modelul din română nu are niciun sens pentru un nativ italian care n-ar putea s-o înțeleagă. Echivalarea corectă ar fi: „Molti vengono in America per trovare il Paese della Cuccagna”, sintagma „Paese della Cuccagna” însemnând „Țara unde curge lapte și miere” sau „Țara abundenței/belșugului”. De asemenea, expresia *Mi-am*

luat inima în dinți a fost tradusă „Ho preso il mio cuore nei denti” în loc de „Mi sono fatto corraggio”.

Din categoria deraierilor traductologice în cazul expresiilor idiomatice traduse de către studenți din limba italiană în română mai putem menționa următoarea frază: *Senza niente togliere ai tanti eroi dello Stato* [...] tradusă „Fără a lua nimic multor eroi ai statului [...] în loc de „Fără a-i pune mai prejos pe mulți eroi ai statului”. Fraza: *Alcuni uffici sono in grado di erogare prestazioni solo grazie al personale precario* [...] a fost tradusă de către studenți „Anumite oficii sunt capabile să presteze doar grație personalului precar”. Analizând traducerea acestei fraze, observăm că aceasta nu are sens, iar expresiile principale *erogare prestazioni*, precum și *personale precario* nu au fost echivalate, alături de celelalte cuvinte. O traducere corectă ar putea fi: „Anumite birouri sunt în măsură să presteze servicii doar datorită personalului angajat pe perioadă determinată”. După cum se poate observa în traducere, termenul *precario* din limba italiană are cu totul alt sens față de omonimul său din limba română.

În urma studiului și analizei erorilor traductologice care apar în cadrul cursului de traduceri, am observat că studenții folosesc paralelismul sau analogia, atât în cadrul traducerilor din limba română în limba italiană, cât și viceversa. După cum s-a putut observa mai sus, erorile la nivel morfosintactic sunt destul de frecvente chiar dacă cele la nivel frazeologic tind să fie mai numeroase. Aceste deraieri traductologice pot fi cauzate de anumite diferențe structurale chiar dacă ar putea fi invocată o asemănare aparentă între cele două limbi neolatine la nivelul formelor gramaticale.

Bibliografie:

- Guțu Romalo, Valeria (coord.) (2005): *Gramatica limbii române. I Cuvântul, II Enunțul*, Editura Academiei Române, București, 2005
- Revista „Panorama”, Modandori editore, Verona, anno XLVI n. 4-5-6-7-8
- Sălăgean, Viorel (1992): *Hello, America!*, Societatea „Adevărul” S.A., București
- Serianni, Luca (1991): *Grammatica italiana. Italiano comune e lingua letteraria*, UTET, Torino
- Zingarelli, Nicola (2004): *Vocabolario della lingua italiana*, Zanichelli Editore, Bologna